

2076-00 15/1

**MINISTERE DE LA REGION DE
BRUXELLES-CAPITALE**

**MINISTERIE VAN HET BRUSSELS
HOOFDSTEDELIJK GEWEST**

**ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA
REGION DE BRUXELLES-CAPITALE
ENTAMANT LA PROCEDURE DE
CLASSEMENT COMME MONUMENT
DE L'EGLISE SAINT-ANTOINE DE
PADOUE SISE PLACE SAINTE-
ANTOINE 1 A ETTERBEEK**

**BESLUIT VAN DE BRUSSELSE
HOOFDSTEDELIJKE REGERING
HOUDENDE INSTELLING VAN DE
PROCEDURE TOT BESCHERMING
ALS MONUMENT VAN DE SINT-
ANTONIUS VAN PADUAKERK
GELEGEN SINT-ANTOONPLEIN 1 TE
ETTERBEEK**

Le Gouvernement de la Région de Bruxelles-
Capitale,

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

Vu l'ordonnance du 4 mars 1993 relative à la
conservation du patrimoine immobilier,
notamment l'article 18 ;

Gelet op de ordonnantie van 4 maart 1993
inzake het behoud van het onroerende erfgoed,
inzonderheid op het artikel 18;

Considérant l'arrêté du Gouvernement de la
Région de Bruxelles-Capitale du 9 juillet 1998
inscrivant sur la liste de sauvegarde comme
monument la totalité de l'église Saint-Antoine
de Padoue sise place Saint-Antoine 1 à
Etterbeek ;

Gelet op het besluit van de Brusselse
Hoofdstedelijke Regering van 9 juli 1998 tot
inschrijving op de bewaarlijst als monument
van de totaliteit van de Sint-Antonius van
Paduakerk gelegen Sint-Antoonplein 1 te
Etterbeek;

Sur la proposition du Ministre-Président du
Gouvernement de la Région de Bruxelles-
Capitale et du Secrétaire d'Etat chargé des
Monuments et des Sites ;

Op de voordracht van de Minister-Voorzitter
van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering en
van de Staatssecretaris belast met Monumenten
en Landschappen;

ARRETE :

BESLUIT :

Article 1er – Est entamée la procédure de
classement comme monument de la totalité
(en ce compris le mobilier fixe par
destination) de l'église Saint-Antoine de
Padoue sise place Saint-Antoine 1 à
Etterbeek, en raison de son intérêt historique
et esthétique précisé dans l'annexe I du
présent arrêté; connue au cadastre de
Etterbeek, 3e division, section B, 2e feuille,
parcelle n°387/2.

Artikel 1 – Wordt ingesteld de procedure tot
bescherming als monument van de totaliteit
(hierbij inbegrepen het meubilair dat vast is
door bestemming) van de Sint-Antonius van
Paduakerk gelegen Sint-Antoonplein 1 te
Etterbeek, vanwege zijn historische en
esthetische waarde zoals nader bepaald in
bijlage I van dit besluit ; bekend ten kadaster
te Etterbeek, 3de afdeling, sectie B, 2de blad,
perceel nr. 387/2.

Art. 2 - La zone de protection relative au monument décrit dans l'article 1er comprend l'ensemble des parcelles et des voiries ainsi que les parties de parcelles et de voiries reprises dans le périmètre délimité sur le plan figurant à l'annexe II du présent arrêté.

Art. 2 - De vrijwaringszone met betrekking tot het in artikel 1 vermelde gebouw omvat het geheel van de percelen en de wegen, alsook gedeelten van de percelen en de wegen opgenomen in de omtrek zoals afgebakend op het plan in bijlage II van dit besluit.

Art. 3 - Le ministre qui a les monuments et sites dans ses attributions est chargé de l'exécution du présent arrêté.

Art. 3 - De minister bevoegd voor de monumenten en landschappen, is belast met de uitvoering van dit besluit.

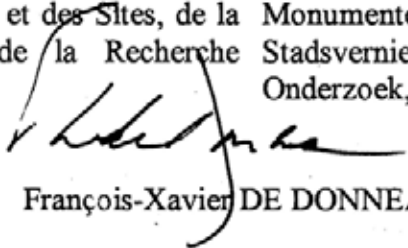
Bruxelles, le 27-03-2003

Brussel, 27-03-2003

Par le Gouvernement de la Région de Door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering,
Bruxelles-Capitale,

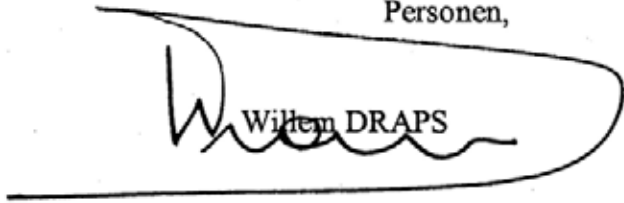
Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargé des Pouvoirs locaux, de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et des Sites, de la Rénovation urbaine et de la Recherche scientifique,

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, belast met Plaatselijke Besturen, Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen, Stadsvernieuwing en Wetenschappelijk Onderzoek,

François-Xavier DE DONNEA

Le Secrétaire d'Etat à la Région de Bruxelles-Capitale, chargé de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et des Sites et du Transport rémunéré des personnes,

De Staatssecretaris bij het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, belast met Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen en Bezoldigd Vervoer van Personen,

Willem DRAPS

CHANCELLERIE

ANNEXE I A L'ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE ENTAMANT LA PROCEDURE DE CLASSEMENT COMME MONUMENT DE L'EGLISE SAINT-ANTOINE DE PADOUE SISE PLACE SAINT-ANTOINE 1 A ETTERBEEK

Réf. cadastrale : Etterbeek, 3e division, section B, 2e feuille, parcelle n°387/2

Description sommaire :

L'église Saint-Antoine de Padoue, construite sur les plans des architectes Edmond Serneels et Georges Cochaux, est de style néogothique, dans la tradition du style ogival de la fin du 13e et du début du 14e siècle.

La construction de l'édifice débute en 1905 ; les trois travées de la nef et le chœur terminés en 1906, l'église est consacrée. Les travaux sont ensuite suspendus, faute de ressources suffisantes. En 1930, les habitants de la paroisse sollicitent du Conseil Communal le parachèvement de leur église. En 1931, on discute de la construction des trois dernières travées, de la tour, du baptistère, du jubé et du portail d'entrée avec escalier monumental faisant face à l'av. Jules Malou. L'édifice sera finalement achevé en 1935.

En 1964 le chœur est transformé sur les plans de l'architecte Dom Grégoire Watelet et vers 1965, une chapelle moderne est aménagée dans la travée gauche. A cette même époque, on transforme le chœur et des pièces hors-œuvres sur des plans approuvés par les moines de l'abbaye de Maredsous.

En plan, l'église présente une structure allongée dépourvue de transept et qui comprend une nef centrale de sept travées, deux nefs latérales (collatéraux) et un chœur de deux travées à chevet plat. Les façades sont recouvertes d'un parement en moellons bleus de Namêche (vallée de la Meuse), les toitures sont en ardoises et les corniches en bois.

De face, un escalier monumental mène au porche qui abrite un portail comprenant une porte en triplet et une fenêtre en tympan, inscrites dans la même embrasure en arc brisé. Une des particularités de cette église est le dispositif non symétrique de part et d'autre de la façade-pignon. Celle-ci reprend à droite une tour-clocher de plan carré, recouverte d'une flèche surmontée d'une croix et munie de quatre clochetons d'angle ; elle reprend à gauche une tourelle d'angle de plan arrondi sous toiture conique, abritant un escalier à vis qui mène au jubé. Au-dessus d'une galerie à balustrade sculptée reliant les deux tours, la façade est ajourée d'une fenêtre-haute formée d'un triplet de baies et de roses.

Les façades latérales présentent deux tourelles engagées (abritant chacune un escalier) et quatre pignons sous bâtière d'ardoises et percés de vitraux ogivaux surmontés de niches. Ces pignons abritent les chapelles des nefs latérales. Une chapelle et la sacristie sous bâtières combinées sont greffées sur le chœur.

L'intérieur en matériaux apparents allie les briques rouges et des bandeaux de pierre blanche (colonnes, colonnettes, arcs doubleaux, chapiteaux et bases). Les trois nefs sont voûtées en berceaux brisés lambrissés, réalisées à l'aide de profilés métalliques cintrés et d'une double coque d'entrevous en terre cuite. Les chapelles latérales communiquent entre elles par des arcades ogivales.

La nef principale est éclairée par deux registres de baies : ogivales en triplet au niveau inférieur, cintrées et trigéminées au niveau supérieur. Le chœur est quant à lui éclairé par un triplet de baies ogivales et une rose munies de vitraux placés en 1927 et réalisés par le maître-verrier Edouard

Steyart. Les huit vitraux disposés depuis 1935 dans les chapelles latérales sont l'œuvre du maître-verrier Colpaert. Les deux vitraux du baptistère ont été réalisés en 1950 par Margot Weemaes.

L'église conserve un riche mobilier intérieur composé, entre autres, des statues de saints qui ornent les piliers des trois premières travées, d'un autel latéral (1923) conçu par l'arch. E. Serneels, de deux panneaux décoratifs réalisés par le peintre Jos Desmedt, d'un confessionnal (1934) réalisé par le sculpteur De Maertelaere, et d'un très beau chemin de croix (1934-1935) dont les stations ont été peintes sur bois par M. J. Desmedt.

La tribune d'orgue, précédée d'un garde-corps en pierre ajouré de type médiéval, abrite un grand orgue composé d'un buffet de style néogothique et d'un orgue romantique. Il fut réalisé par E.-M. Kerkhoff de Bruxelles et date du 19e siècle.

Intérêt historique et esthétique :

Dans la culture architecturale bruxelloise, l'église Saint-Antoine de Padoue constitue un jalon qui permet de comprendre le panorama culturel de l'époque.

Cet édifice religieux appartient au paysage des collines d'Etterbeek et, du point de vue urbanistique, joue un rôle focal typique du tracé des rues des faubourgs bruxellois de la fin du 19e et du début du 20e siècle (le bâtiment aurait initialement été envisagé le chœur à l'est, mais les dispositions urbaines en ont décidé autrement).

La construction combine le langage ornemental du style gothique original (renouant ainsi avec le passé national) et la mise en œuvre de matériaux et de techniques modernes. D'une part en effet, ce bâtiment religieux constitue une sorte de répertoire des détails architectoniques typiques de l'architecture néogothique à tendance positive et rationnelle, puisant dans les enseignements techniques du 19e siècle ainsi que dans le moyen-âge gothique (*Bruxelles, construire et reconstruire. Architecture et Aménagement urbain 1780-1914*, Bruxelles, 1979). D'autre part, la voûte de la nef, si elle s'inspire du style gothique dans sa forme, fut réalisée à l'aide de profilés métalliques et d'entrevous en carreaux de terre cuite. Cette mise à contribution du métal dans la construction de la voûte est une démarche qui s'inscrit dans la révolution de l'art de bâtir du 19e siècle.

Concernant les matériaux il faut également insister sur la richesse des façades essentiellement réalisées en pierre bleue de Namêche, une pierre qui fut également utilisée pour les églises Saint-Rémi à Molenbeek et Saint-Henri à Woluwe.

Du point de vue architectural, la composition est intéressante dans le sens où elle se fonde d'une part sur l'asymétrie des tours, et d'autre part sur le rôle générateur de la nef principale, avec façade et chevet, qui rythme la mise en place des collatéraux et des « équipements » (sacristie...). L'espace intérieur tire sa spécificité de la manière dont il marie les directions contraires des berceaux brisés des voûtes et le travail sur les proportions est très maîtrisé, comme dans la majorité des œuvres de Edmond Serneels. Les éléments architecturaux tels les portails et fenêtres sont également traités avec un grand sens de la variation sur un thème commun.

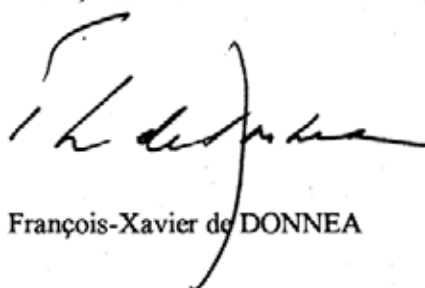
Très actif à Etterbeek où il signa les plans de nombreux immeubles importants, Serneels (1875-1934) est également pour cette commune le principal représentant de la tendance néogothique (ancien presbytère av. Victor Jacobs nos 12-14, 1907, sa maison personnelle rue L. Hap n°199) ; il est aussi l'auteur de l'église Notre-Dame du Sacré-Cœur (1925), rue de Tervaete, remarquable bâtiment de style néo-roman.

L'église Saint-Antoine de Padoue conserve enfin un riche mobilier intérieur qui complète et en renforce l'intérêt patrimonial (voir : D. Coeckelberghs, *Répertoire photographique du mobilier des sanctuaires de Belgique. Province de Brabant. Canton d'Etterbeek*, I.R.P.A., Bruxelles, 1978, p.15).

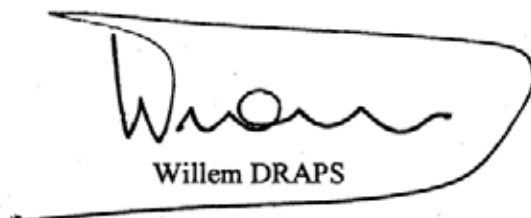
Vu pour être annexé à l'arrêté du 27-03-2003 ,

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargé des Pouvoirs locaux, de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et des Sites, de la Rénovation urbaine et de la Recherche scientifique,

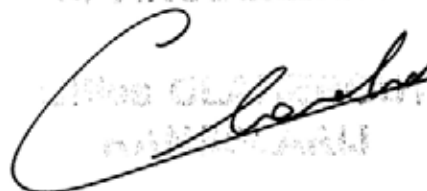
François-Xavier de DONNEA

Le Secrétaire d'Etat à la Région de Bruxelles-Capitale, chargé de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et des Sites et du Transport Rémunéré des personnes,

Willem DRAPS

CHANCELLERIE

**BIJLAGE I VAN HET BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE
REGERING HOUDENDE INSTELLING VAN DE PROCEDURE TOT BESCHERMING
ALS MONUMENT VAN DE SINT-ANTONIUS VAN PADUAKERK GELEGEN SINT-
ANTOONPLEIN 1 TE ETTERBEEK**

Kadastrale gegevens : Etterbeek, 3de afdeling, sectie B, 2de blad, perceel nr. 387/2

Beknopte beschrijving :

De Sint-Antonius van Paduakerk, gebouwd naar de plannen der architecten Edmond Serneels en Georges Cochaux, is in een naar de gotische stijl van het einde van de 18de eeuw en van het begin van de 14de eeuw verwijzende neogotische stijl gebouwd.

De bouw begon in 1905; de drie traveeën van de hoofdbeuk en het koor werden in 1906 voltooid. De kerk werd ingewijd. De werken werden nadien opgeschort bij gebrek aan voldoende financiële middelen. In 1930 vragen de parochianen de tussenkomst van het Gemeentekrediet om de kerk te voltooiën. In 1931 werd de constructie van de laatste drie traveeën, van de toren, het baptisterium, de orgeltribune en van het ingangsportaal met monumentale trap tegenover de J. Maloulaan besproken. Het gebouw wordt pas voltooid in 1935.

In 1964 wordt het koor verbouwd naar de plannen van architect Dom Grégoire Watelet en omstreeks 1965 wordt een moderne kapel in de linkertravee gebouwd. Rond die tijd worden koor, sacristie en kapel volgens door de abdijs van Maredsous goedgekeurde plannen verbouwd.

Volgens het plan vertoont de kerk een uitgelengde structuur zonder dwarsschip en met een middenbeuk van zeven traveeën, twee zijbeuken (collateralen) en een koor van twee traveeën met vlakke koorsluiting. De gevels zijn volledig afgewerkt met een parement in blauwe breuksteen van Namêche (Maasvallei), de bedaking is in lei en de kroonlijsten in hout.

De asymmetrische voorgevel wordt voorafgegaan door een monumentale trap die naar het uit drie deuren en een venster in timpaan bestaand spitsboogportaal leidt. De kerk heeft de bijzonderheid volgens een asymmetrische as aan weerszijden van de puntgevel ontworpen te zijn, rechts geflankeerd door een vierkante klokketoren onder een vierkante torenspits met kruis en kleine hoektorentjes en met een linkerronde hoektoren onder kegeldak waarin een draaitrap naar de orgeltribune leidt. Een gevelgalerij met een beeldhouwde balustrade verbindt beide torens. De middenbeuk is verlicht door een bovenlicht met een drielicht en roosvensters.

De zijgevels met twee torentjes (elk met een wenteltrap) zijn voorafgegaan door vier puntvormige kapelgevels onder een leien zadeldak met spitsboogvensters en bekronende nissen. De sacristie en een kapel onder een gecombineerd zadeldak bevinden zich aan weerszijden van het koor.

Binnen de kerk wisselt de rode baksteen af met de witte natuurstenen banden (zuilen, kleine pijlers, gordelbogen, kapitelen en basementen). De drie beuken hebben een gebroken tongewelf met lambrizeringen, uitgevoerd met behulp van gebogen metalen profielen en een dubbele tussenruimte in aardewerk. De zijkapellen zijn onderling verbonden onder gebroken tongewelven. De hoofdbeuk is voorzien van twee registers ramen: eerst per drielichten met een spitsboog, vervolgens per drie geplaatste tweelichten onder een rondboog op het bovenste niveau. Het koor is verlicht door drie spitsboogvensters en één roosvenster met glasramen van meester-glazenier Edouard Steyaert, geplaatst in 1927. De acht glasramen zijn in 1935 in de zijkapellen geplaatst door de meester-glazenier Colpaert. De twee glasramen van het baptisterium werden in 1950 gerealiseerd door Margot Weemaes.

De kerk bewaart haar rijk meubilair met, onder andere, beelden van heiligen die de pijlers van de eerste drie traveeën versieren, een orgeltribune met een stenen, opengewerkte borstwering van middeleeuwse inspiratie, een zijaltaar (1923) van architect E. Serneels, twee decoratieve panelen

van schilder Jos Desmedt, een biechtstoel (1934-1935) van beeldhouwer De Maertelaere en een merkwaardige kruisweg (1935) waarvan de staties op hoek zijn geschilderd door M. J. Desmedt.

De orgeltribune, waarvoor zich een opengewerkte stenen borstwering met middeleeuwse inslag bevindt, bezit een groot orgel met een buffet in neogotische stijl en een romantisch orgel. Dit werd gerealiseerd door E.M. Kerkhoff uit Brussel en dateert uit de 19de eeuw.

Waarde van het goed volgens de maatstaven vastgesteld in artikel 2, 1° van de ordonnantie van 4 maart 1993 inzake het behoud van het onroerend erfgoed:

Historische en esthetische waarde:

De Sint-Antonius van Paduakerk is in de Brusselse architectonische cultuur een getuigenis van het toenmalig cultuurpanorama.

Dit religieus gebouw hoort thuis bij de Etterbeekse heuvels. Vanuit stedenbouwkundig standpunt speelt het een typische rol als knooppunt van het tracé der straten van de Brusselse wijken op het einde van de 19de en het begin van de 20ste eeuw (het was oorspronkelijk de bedoeling dat het koor van gebouw naar het oosten gericht zou zijn, doch stedenbouwkundige bepalingen hebben er anders over beslist).

Het gebouw is een combinatie van sierkunst in de oorspronkelijke gotische stijl (een band met het nationaal verleden) en moderne materialen en technieken. Enerzijds is dit religieus gebouw een soort repertorium der architectonische details die typisch zijn voor de neogotische architectuur met een positieve en rationele tendens, die put uit de technische onderrichtingen van de 19de eeuw en uit de gotische middeleeuwen (*Bruxelles, construire et reconstruire. Architecture et Aménagement urbain 1780-1914*, Brussel, 1979). Het gewelf van het schip, met gotische inspiratie qua vormgeving, werd gerealiseerd met metalen profielen en terra-cotta tegels. Het gebruik van metaal voor de bouw van het gewelf is typerend voor de revolutie van de constructiemethoden in de 19de eeuw.

Wat de materialen betreft, dient men eveneens te wijzen op de rijke efwerking van de gevels, hoofdzakelijk gerealiseerd in blauwe steen uit Namêche, een steen die eveneens werd aangewend voor de Sint-Remigiuskerk te Molenbeek en de Sint-Hendrikerk in Woluwe.

Vanuit een architectonisch standpunt is deze compositie interessant in die zin dat zij enerzijds op de asymmetrie van de torens berust, en, anderzijds, omwille van de rol van de hoofdbeuk, met gevel en koorafsluiting, die de oprichting der zijbeuken en van de "uitrusting" (sacristie) ritmeert. De binnenruimte heeft een specifiek karakter omwille van de wijze waarop hij de in verschillende richtingen lopende gebroken tongewelven met elkaar verbindt. De proporties zijn heel evenwichtig, zoals in de meeste realisaties van Edmond Serneels. De architectonische elementen, zoals het portaal en de vensters, worden eveneens bewerkt met een wel overwogen zin voor afwisseling op een gemeenschappelijk thema.

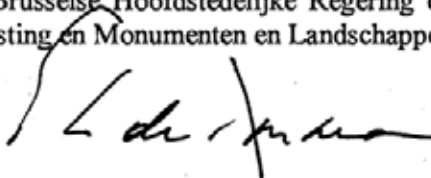
Zeer actief in Etterbeek waar hij de plannen van belangrijke gebouwen tekende, is Serneels (1875-1934) ook de voornaamste Etterbeekse vertegenwoordiger van de neogotische tendens (voormalig pastorie in de Victor Jacobsaan, 12-14, 1907, zijn eigen huis, L. Hapstraat, 199); hij heeft ook de Onze Lieve Vrouw van het Heilig Hartkerk (1925) in de Tervaeestraat gebouwd, een merkwaardige kerk in neo-romaanse stijl.

De Sint-Antonius van Paduakerk bewaart haar meubilair dat het belang van het erfdeel aanvult en versterkt (zie: D. Coekelberghs, *Répertoire photographique du mobilier des sanctuaires de Belgique. Canton d'Etterbeek*, I.R.P.A., Brussel, 1978, p. 15).

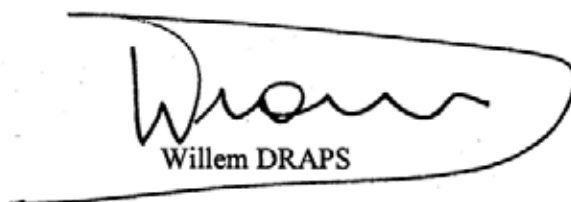
Gezien om te worden gevoegd bij het besluit van , 27-03-2003

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering en Minister van Plaatselijke Besturen, Tewerkstelling, Huisvesting en Monumenten en Landschappen,

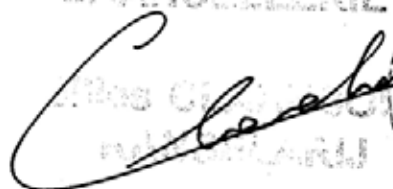
François-Xavier DE DONNEA

De Staatssecretaris bij het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, belast met Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen en Bezoldigd Vervoer van Personen,

Willem DRAPS

CHANCELLERIE

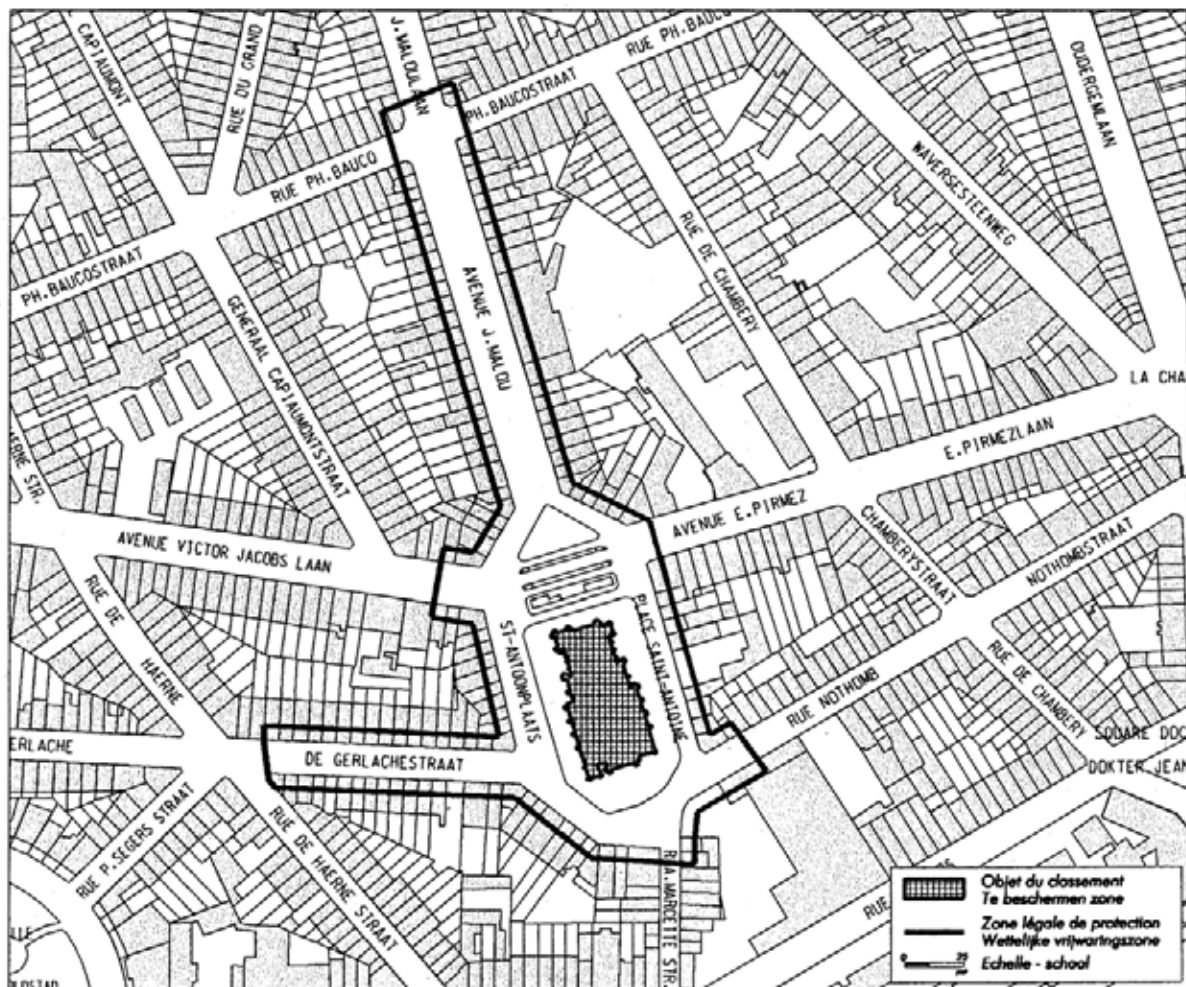

ANNEXE II A L'ARRETE DU
GOUVERNEMENT DE LA REGION DE
BRUXELLES-CAPITALE ENTAMANT
LA PROCEDURE DE CLASSEMENT
COMME MONUMENT DE L'EGLISE
SAINT-ANTOINE DE PADOUE SISE
PLACE SAINT-ANTOINE 1 A
ETTERBEEK

BIJLAGE II VAN HET BESLUIT VAN
DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE
REGERING HOUDENDE INSTELLING
VAN DE PROCEDURE TOT
BESCHERMING ALS MONUMENT
VAN DE SINT-ANTONIUS VAN
PADUAKERK GELEGEN SINT-
ANTOONPLEIN 1 TE ETTERBEEK

**DELIMITATION DE LA ZONE
DE PROTECTION**

**AFBAKENING VAN
DE VRIJWARINGSZONE**

Vu pour être annexé à l'arrêté du

Gezien om te worden gevoegd bij het besluit van

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de
Bruxelles-Capitale, chargé des Pouvoirs locaux, de
l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites, de
la Rénovation urbaine et de la Recherche scientifique,

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke
Regering, belast met Plaatselijke Besturen, Ruimtelijke
Ordening, Monumenten en Landschappen,
Stadsvernieuwing en Wetenschappelijk Onderzoek,

Francis-Xavier de DONNEA
Francis-Xavier de DONNEA

Le Secrétaire d'Etat à la Région de Bruxelles-Capitale,
chargé de l'Aménagement du Territoire, des Monuments
et Sites et du Transport rémunéré des personnes,

De Staatssecretaris bij het Brussels Hoofdstedelijk
Gewest, belast met Ruimtelijke Ordening, Monumenten en
Landschappen en Bezoldigd Vervoer van Personen,

Willem DRAPS
Willem DRAPS

